

УДК 338.012

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОРЕГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

• **Гуренко Анна Василівна**, доцент кафедри менеджменту та підприємництва на морському транспорті, к. е. н, доцент, Азовський морський інститут НУ «ОМА», м. Маріуполь, e-mail: annagurenko@gmail.com, тел: +380509827313

Щеникова Еліна Валеріївна, студентка Азовського морського інституту НУ «ОМА», м. Маріуполь, e-mail: flowerbird1995@mail.ru, тел: +380974535607

Євсік Марія Сергіївна, студентка Азовського морського інституту НУ «ОМА», м. Маріуполь, e-mail: nas-922010@rambler.ru, тел: +38679392472

Anna Gurenko, Associate Professor of maritime transport management and entrepreneurship, Ph. D. Associate Professor of Economics, Azov Maritime Institute National university "Odessa Maritime Academy", Mariupol

Elina Schenykova, student of the Azov Sea Youth Institute of the NU "OMA", Mariupol

Maria Yevsik, student Azov Maritime Institute NU "OMA", Mariupol, specialty "Management"

A. Gurenko, E. Schenykova, M. Yevsik. A study of the current capacity of a marytime complex of Ukraine.

Disclosed the essence and elements of a marytime complex of Ukraine. It is determined that the current management system is not fully takes into account existing theoretical and methodological approaches. It narrows down the comprehensive assessment of the potential of a marytime complex. The adopted directions of promising development are fragmented and do not allow to expand the possibilities of development of enterprises of Maritime transport. The lack of experience of application of modern management techniques hinders the integration process in the transport sector and leads the country to the loss of competitive positions. Researched constituent elements forming the potential of a marytime complex. Special attention is paid to resource and technological components. Defined by their values and traits. Disclosed the features of transport system functioning in the period of exacerbation of the crisis. Analyzed the priorities for the development of Maritime transport. Reviewed the current regulatory framework, identified contradictions, and fragmented approaches in the system of public administration. Investigated the basic operating enterprises of a marytime complex, the characteristic features of their production capacities. Analysed the key constraints affecting managerial decision making on different levels. Given the number of ways to improve the system of transport management. Determined that the improvement of management processes should be accompanied by systematic measures for the implementation of effective tools of administrative, strategic, industrial, production, operational, financial, investment, design, staffing, innovation, information, environmental management, risk management, management. Proposed to improve the control system of a marytime complex through the development of comprehensive business plans. Improvement of the governance processes must provide for the distribution of functions between the entities based on their specific properties. The recommended actions to minimize risks and losses, increase performance, enhance motivation and social standards, will contribute to strengthening the competitiveness of Maritime transport.

Гуренко А. В., Щеникова Е. В., Євсік М. С. Дослідження сучасного потенціалу морегосподарського комплексу України.

Розкрито сутність та складові елементи морегосподарського комплексу України. Визначено, що діюча система управління не в повній мірі враховує існуючі теоретико-методологічні підходи. Це звужує комплексну оцінку потенціалу морегосподарського комплексу. Обрані напрями перспективного розвитку набувають фрагментарного характеру, й не дозволяють поширити можливості розвитку підприємств морського транспорту. Нестача досвіду застосування сучасних методів управління гальмує інтеграційні процеси транспортної галузі і призводить країну до втрачання конкурентоспроможних позицій. Досліджено складові елементи, що формують потенціал морегосподарського комплексу. Особливу увагу приділено ресурсним та технологічним складовим. Окреслено їх значення та характерні риси. Розкрито особливості функціонування транспортної

системи у період загострення кризових явищ. Проаналізовано пріоритетні напрями розвитку морського транспорту. Розглянуто діючу нормативно-правову базу, виявлено протиріччя та фрагментарні підходи в системі державного управління. Досліджено основні діючі підприємства морегосподарського комплексу, окреслено характерні риси їх виробничих потужностей. Проаналізовано ключові обмеження, що впливають на процес прийняття управлінських рішень. Наведено напрями щодо удосконалення системи транспортного менеджменту. Визначено, що удосконалення процесів управління має супроводжуватися системними заходами по впровадженню дієвих інструментів адміністративного, стратегічного, галузевого, виробничого, операційного, фінансового, інвестиційного, кадрового, інноваційного, інформаційного, екологічного менеджменту, маркетинг-менеджменту, ризик-менеджменту, менеджменту якості та адміністрування. Удосконалення процесів управління має передбачати розподіл функцій між підприємствами з урахуванням їх специфічних властивостей. Рекомендовані заходи дозволять мінімізувати ризики та втрати, підвищити результати діяльності, підвищити мотивацію та соціальні стандарти, посприяють зміцненню конкурентоспроможності морського транспорту.

Гуренко А. В., Щеникова Э. В., Євсик М. С. Исследование современного потенциала морехозяйственного комплекса Украины.

Раскрыта сущность и составляющие элементы морехозяйственного комплекса Украины. Определено, что действующая система управления не в полной мере учитывает существующие теоретико-методологические подходы. Это сужает комплексную оценку потенциала морехозяйственного комплекса. Принятые направления перспективного развития приобретают фрагментарный характер и не позволяют расширить возможности развития предприятий морского транспорта. Недостаток опыта применения современных методов управления тормозит интеграционные процессы транспортной отрасли и приводит страну к потере конкурентоспособных позиций. Исследованы составляющие элементы, формирующие потенциал морехозяйственного комплекса. Особое внимание уделено ресурсным и технологическим составляющим. Определены их значения и характерные черты. Раскрыты особенности функционирования транспортной системы в период обострения кризисных явлений. Проанализированы приоритетные направления развития морского транспорта. Рассмотрена действующая нормативно-правовая база, выявлены противоречия и фрагментарные подходы в системе государственного управления. Исследованы основные действующие предприятия морехозяйственного комплекса, определены характерные черты их производственных мощностей. Проанализированы ключевые ограничения, влияющие на принятие управленческих решений на разных уровнях. Приведен ряд направлений по совершенствованию системы транспортного менеджмента. Определено, что совершенствование процессов управления должно сопровождаться системными мерами по внедрению действенных инструментов административного, стратегического, отраслевого, производственного, операционного, финансового, инвестиционного, кадрового, инновационного, информационного, экологического менеджмента, риск-менеджмента, менеджмента. Предложено совершенствовать систему управления морехозяйственного комплекса путем разработки комплексных планов деятельности. Усовершенствование процессов управления должно предусматривать распределение функций между предприятиями с учетом их специфических свойств. Рекомендуются мероприятия позволят минимизировать риски и потери, повысят результаты деятельности, повысят мотивацию и социальные стандарты, способствуют укреплению конкурентоспособности морского транспорта.

Постановка проблеми. Стабільний соціально-економічний розвиток держави забезпечується динамічним функціонуванням усіх галузей економіки. Однією із вагомих сфер є транспортна. Для України, що володіє вигідним географічним положенням та значним транзитним потенціалом, розвиненим морегосподарським комплексом, транспортні конкурентні переваги є очевидними.

Результативне функціонування морегосподарського комплексу України є основою для успішної реалізації економічних, соціальних, внутрішньо- і зовнішньополітичних пріоритетів. Сучасний морський транспорт зосереджує у собі складний комплекс взаємопов'язаних підприємств різного розміру та спеціалізації, що формують відповідну потужність та потенціал. Зосередження судноплавних компаній, портового господарства, сервісних послуг (агентування, експедирування, сюрвеєрська діяльність, кріюінг, брокерські та інші послуги) дозволяє раціонально розміщувати продуктивні сили та набувати статус країни з розвинутою транспортною галуззю.

Існуючі за формальними ознаками регіони України утворюють своєрідну «морську державу», яка потребує комплексного управління та постійного удосконалення з урахуванням глобальних змін і світових транспортних тенденцій. Сучасна система регіонального та державного менеджменту визначає напрями розвитку: прийнята стратегія розвитку портів України, запроваджено плани розвитку транспортної інфраструктури. Однак, використання наявного потенціалу є недостатнім. Це підтверджує інерційний розвиток, зорієнтований переважно на використання вже існуючих потужностей. Недосконаліми залишаються законодавча база та рівень державного управління морською галуззю.

Обрані напрями перспективного розвитку набувають фрагментарного характеру й не дозволяють поширити можливості розвитку підприємств морського транспорту. Нестача досвіду застосування сучасних методів управління гальмує інтеграційні процеси транспортної галузі та призводить країну до втрачання конкурентоспроможних позицій. Тому вкрай важливими стають питання оцінки стану та рівня власних технологій суднобудування, динаміки судноремонтних робіт, портового будівництва, рівня забезпеченості всіх компонент морського комплексу відповідними ресурсами. Україна має переваги географічного положення, виробничі та просторові ресурси, однак реалії сьогодення практично нівелювали власний потенціал морегосподарського комплексу. Ситуація, що складається в країні, свідчить про виникнення низки проблем та протиріч, які загострюються від раніше виникаючої дезінтеграції та трансформації економіки. Поява цих та інших проблем обумовлюють необхідність дослідження потенціалу морської галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам ефективного розвитку морського транспорту приділяється увага в чисельних дослідженнях. Серед вітчизняних науковців слід виокремити праці М. Т. Примацова, В. Г. Коби, С. В. Ільченко, І. А. Голубкової, О. М. Кібік, О. М. Котлубая та ін., що визначали особливості та умови розвитку морського транспорту, акцентували увагу на ролі державного управління, оцінювали вплив глобальних інтеграційних процесів на транспортну галузь [4; 7]. Однак, незважаючи на існування чисельних наукових поглядів та досліджень, морська галузь відчуває низку нерозв'язаних питань. Потребує поглиблення наукових досліджень наявний та перспективний потенціал морегосподарського комплексу. Отримані результати досліджень потребують оцінки та апробації.

Мета статті. Метою статті є дослідження сучасного потенціалу морегосподарського комплексу України, що посприяє удосконаленню системі управління на регіональному та державному рівнях.

Результати дослідження. Напрями розвитку морегосподарського комплексу, що визначені в офіційних нормативних та законодавчих документах, передбачаються у тактичних та стратегічних програмах. При цьому низка затверджених документів звужує сферу їх застосування. Наприклад, рішення РНБОУ «Про заходи щодо розвитку України як морської держави», «Морська доктрина України», «Стратегія розвитку морських портів на період до 2038 року», Закон «Про морські порти України» переважно акцентують увагу на пріоритетному розвитку морських портів, тим самим звужуючи дію морської галузі. Фрагментарне бачення напрямів розвитку морської галузі унеможливує ефективне прийняття управлінських рішень, обмежує використання існуючого потенціалу та гальмує модернізацію й втілення новітніх технологій [4; 8; 7; 6].

Чисельні наукові праці та аналітичні звіти доводять, що в Україні залишаються певні резерви для розвитку морської галузі [6]. Ключовими завданнями влади, бізнесу та науки є знаходження шляхів ефективного використання потенціалу морської галузі та подолання кризових явищ. В. Ковалевський розглядає морегосподарський комплекс як цілісну господарську структуру міжгалузевого рівня, якій властиві складна,

багатокомпонентна керована система [3]. В. Озаринська зазначає, що морегосподарський комплекс України представляє собою складний комплекс взаємопов'язаних підприємств різного розміру та спеціалізації, взаємодія яких є обов'язковим елементом їх діяльності та сприяє розвитку морської галузі в цілому. Разом із цим у структурі галузі визначаються вузькоспеціалізовані та підприємства широкого профілю за видами діяльності [7].

Сучасний потенціал морегосподарського комплексу характеризується чотирма основними рисами. По-перше, це потенціал певного підприємства, що володіє реальними можливостями (реалізованими, нереалізованими) у обраній сфері діяльності. По-друге, це можливості певного підприємства, що залежать від наявності економічних, соціальних, технічних, інформаційних ресурсів і резервів ще не залучених у виробництво та процес надання послуг. По-третє, це існуючі навички різних категорій персоналу, що працевлаштовані на підприємствах морегосподарського комплексу: підприємства, що мають безпосереднє відношення до судноплавного сектору; робочі місця «транспортного сервісу». По-четверте, це результати реалізації потенціалу підприємства (обсяги наданих послуг або отриманого прибутку). Результати діяльності визначаються з урахуванням специфіки діяльності підприємства.

Виходячи з того, що сучасний морегосподарський комплекс складається з багатьох видів економічної діяльності, формується можливість створення багатоміжгалузевих виробництва та сфери послуг [1; 2; 5]. У зв'язку з цим, дослідження потенціалу морегосподарського комплексу доцільно проводити шляхом поетапної оцінки сфери діяльності певного підприємства або їх групи. Базою для оцінки стають звітні дані та додаткові джерела інформації: статистичні вибірки, бізнес-довідки, звіти наукових організацій, професійні, комерційні, урядові публікації. Ключовими критеріями оцінки потенціалу морегосподарського комплексу є: організаційна структура та рівні менеджменту і маркетингу, їх організація і система управління, кількісний та професійний склад працівників, вартість робочої сили, плинність кадрів, продуктивність праці; розмір, структура, темпи надання послуг (виробництва), наявне обладнання, ступінь його використання, резервна потужність, технологічна новизна, екологія виробництва; місцезнаходження підприємства, наявна інфраструктура; особливості транспортування продукції, транспортні можливості, логістика, можливості інтеграції, можливості зберігання товарних запасів, розміщення і швидкість обігу, наявність і ємність складських приміщень і сховищ, можливість доопрацювання, розфасовки і упаковки товарів; отримання прибутку, фінансова стійкість і платоспроможність, рентабельність.

Аналіз звітних показників підприємств морського транспорту свідчить про стихійне формування вітчизняного морегосподарського комплексу на протязі тривалого часу, що призводить до зниження потенціалу, виникненню суттєвих диспропорцій у операційній, інноваційній, інвестиційній та фінансовій діяльності. Особливо це простежується у максимальному акцентуванні уваги на пріоритетах розвитку портів. Поштовхом для впровадження відповідних програм державної підтримки є динамічне експортування масових сировинних вантажів.

Будучи пріоритетним напрямо, портова інфраструктура стимулює розвиток суміжних галузей: створення одного робочого місця в морській галузі спричиняє появу 4-5 робочих місць у суміжних. Однак на практиці результати свідчать про одночасне виникнення суперечностей. Відомості про переробку вантажів морськими портами свідчить про приховану негативну динаміку: найбільша частина припадає на експортні послуги - це єдиний показник, що має постійну позитивну динаміку. За період 2008–2014 рр. спостерігається зниження обсягу транзитних вантажів через порти України, частка транзитних вантажів у перевалці морських портів України скоротилася на 69,3% порівняно з 2008 р. і становила 14,2% від загального вантажообігу [8].

Разом із тим розвиток флоту, суднобудування, судноремонт втрачає свої позиції з причин низької зацікавленості влади та бізнесу, відсутності програм стратегічного розвитку та концепцій підтримки. Наявний потенціал залишається невикористаним: ігноруються геополітичні можливості, втрачаються кадрові ресурси та робочі місця, накопичений досвід і технології. Нестабільна ситуація в країні, з одного боку, стримує іноземних інвесторів від вкладень у транспортну інфраструктуру, а з другого - обмеженість бюджетних ресурсів гальмує процеси залучення та реалізації інвестиційних проектів за власний рахунок. У дійсний час потенціал морегосподарського комплексу формує групу підприємств, що надають логістичні, прибережні та посередницькі послуги, виконують виробничі та ремонтні роботи (табл.2) [6; 8].

Таблиця 2

**Основний перелік сучасних виробничих потужностей
морегосподарського комплексу України**

Підприємства морегосподарського комплексу	Наявний потенціал, що зосереджений у морській галузі	Тенденції та проблеми розвитку
Флот	морський- 274 од. річковий – 1034од. пасажирський -29 од. отримав розвиток спеціалізований флот: контейнеровози, ролкери, пороми, рефрижератори, овочевози, лісовози, ліхтеровози, судна для перевезення важко-габаритних вантажів[6]	Більше 85% судів перевищили нормативний термін служби, 50% мають вік 20 і більше років. Нестача судів для перевезення нафти і нафтопродуктів, вантажів на внутрішніх лініях.
Порти	18 морських торгових портів, загальною протяжністю причального фронту близько 40 км, в яких є 176 перевантажувальних комплексів, з встановленою потужністю 117 млн. т. 250,0 тис. кв. м. критої і 1911 тис.кв. м відкритої складської площі, 560 порталних і 37 плавучих кранів, значна кількість одиниць іншої перевантажувальної техніки [7]	Застарілі споруди, незадовільний стан виробничих об'єктів, відставання технічної бази від інших портів (за винятком Іллічівського, Жовтневого, Південного портів).
Судноремонтні заводи	судноремонтні заводи -7 завод підйомно-транспортного устаткування - 1 плавучі доки зі суднопіднімальними спорудами - 17 Наявні заводи виконують всі види ремонту на всіх типах суден, дедектом до 60 тис.т., на стапелях будуються судна вантажопідйомністю до 1100 т. Зосереджено виробництво з випуску контейнерів, вантажозахватних пристосувань, такелажних виробів, протекторів [5]	Переважає застаріле обладнання (віком від 20 і більше років). Недостатня кількість обладнання. Існуюча виробнича база є недосконалою з точки зору технічного оснащення. Низький рівень кооперації з виробниками суднової техніки. Відсутність цілісної системи обслуговування флоту.
Промисловий флот	Основні водні проекти: Дніпро, нижній Дунай, Південний Буг Надання переваг рибному господарству (видовий склад понад 65 промислових видів риб) Морське рибне господарство охоплює: Азовське, Чорне моря Озерне господарство: Полісся, нижня течія Дунаю Ставкове господарство: зарибнений ставковий фонд 75000 га (до 30 тис.т. щорічного улову) [8]	Моральне та фізичне старіння суден вітчизняного флоту рибної промисловості. Відсутність обігових коштів для оновлення флоту. Відсутність державної підтримки рибного господарства. Масове виведення суден із експлуатації. Відсутність перспектив залучення інвестицій для оновлення вітчизняного флоту рибної промисловості. Недосконалість законодавчої бази з питань оформлення оренди рибогосподарських водних об'єктів.
Гідрографічне забезпечення	Причали, пірси, причальні споруди, моли, дамби, хвилерізи, інші берегозахисні споруди, підводні споруди штучного та природного походження	Моральний та фізичний знос споруд, перевантажувального обладнання (понад 70%).

Підприємства морегосподарського комплексу	Наявний потенціал, що зосереджений у морській галузі	Тенденції та проблеми розвитку
	канали, операційні акваторії причалів, якірні стоянки [7]	Зменшення кількості високопродуктивних та екологічно чистих перевантажувальних комплексів.
Судноплавні підприємства	ПАТ «Українське Дунайський пароплавання», (пасажирський, річковий, морський флот, начальні центри, бази технічного обслуговування та ремонту) Приватні підприємства: «Укррічфлот», «Укрферрі», «Нібулона» (торговий флот) [6]	Екіпаж переважно формують працівники похилого віку. Працівники віком 20-50 років працевлаштовуються на іноземні судна. Відсутність стратегій розвитку національної вантажної бази (балкерів, танкерів, газозовів та інших типів суден різного тоннажу.) Відсутність інвестиційної програми розвитку флоту.

Загальні відомості про стан і тенденції розвитку сучасного морегосподарського комплексу України свідчать, що: виробничі потужності морського транспорту розташовані на території Причорномор'я та Азовського басейну, що наділяє територію та підприємства вигідними транспортними шляхами та маршрутами; простежується наявність потенційних можливостей розвитку (технічні, кадрові освітні), які в останні часи мають тенденцію до зниження через загострення кризових явищ, відсутність програм комплексної підтримки галузі; втрачається лідерство в обслуговуванні експортно-імпорتنих вантажопотоків, Україна переходить до іноземного тоннажу, витиснення вітчизняного флоту іноземним бізнесом; прискорюється зниження конкурентоспроможності підприємств морського транспорту з причин стагнації виробничих потужностей, втрати частки транспортного ринку, загострення питань стосовно пошуку нових ринків, перехід у менш дохідний сегмент між іноземними портами; посилюються проблеми забезпечення робочих місць, знижується рівень оплати праці, відсутні програми мотивації та стимулювання працівників морської галузі, посилюється відтік та міграція професійних спеціалістів; відбуваються структурні зрушення в роботі морського транспорту (змінюється співвідношення експортних та імпорتنих вантажопотоків, різко зменшується кількість вітчизняного флоту та бази, що її обслуговує); втрачається наукова та дослідна база, що здатна здійснювати науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, знижується взаємозв'язок між виробничою та освітньою системами, обмежується інноваційна діяльність, відсутні програми стимулювання розробок та захисту «Ноу-хау»; залишаються непоміченими з боку органів влади існуючі протиріччя у питаннях організації бізнесу, побудови дієвої нормативно-правової бази.

Висновки. Умови, що формуються під час входження країни у світову транспортну систему вимагають від транспортної системи удосконалення транзитного потенціалу та приведення у відповідність до світових стандартів міжнародних транспортних перевезень. Потенціал морегосподарського комплексу є невідкладною потребою країни та основою ефективного функціонування національної економіки, що об'єднує державну та регіональну політику, які засновані на підтримці малого бізнесу, залученні іноземних і внутрішніх інвестицій, інноваційній, науково-технічній політиці, сталому взаємозв'язку з науковими школами та освітою.

Дослідження розкрили особливості розвитку морської галузі України та підтвердили існування низки проблем у системі управління на макро- і мезорівнях. У зв'язку із цим першочерговими завданнями сучасної системи менеджменту є сприяння залученню приватних інвестицій, створення умов для впровадження ефективної діяльності, сприяння розвитку робочих місць, підвищення соціальних стандартів,

забезпечення екологічної безпеки, врахування закордонного досвіду підтримки інноваційної діяльності. Оцінка та аналіз можливостей підприємств морського транспорту має здійснюватися, по-перше, за певними ознаками (об'єкт дослідження, ступінь реалізації програм, сфера реалізації, принципи побудови ієрархії та функцій управління); по-друге, за ступеням використання можливостей окремого підприємства та комплексу в цілому (фактичний, перспективний, зовнішній, внутрішній). Впровадження досконалих методів управління дозволить мінімізувати ризики, врахувати чинники невизначеності, оптимізувати виробничі процеси, розширити ринкові зв'язки. У комплексі рекомендовані заходи посприяють підвищенню результатів діяльності, забезпечать підвищення конкурентоспроможних позицій та повернуть Україні лідируючих позицій на транспортному ринку.

Список використаних джерел:

1. Гогоберидзе Г. Г. Понятие и сущность морехозяйственного потенциала прибрежных зон и приморских территорий / Г. Г. Гогоберидзе // Проблемы современной экономики. – 2008. – № 2. – С. 266–270.
2. Державна підтримка розвитку морегосподарського комплексу України (організаційні та правові аспекти) : монографія / [О. М. Кібік, О. П. Подцерковний, Ю. З. Драпайло, В. О. Котлубай та ін.] ; за ред. О. М. Кібік, О. П. Подцерковного. – Херсон : ФОП Грін Д. С., 2014. – 442 с.
3. Ковалевський, В. В. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка [Текст] : підручник / за ред. В. В. Ковалевського, О. Л. Михайлюк, В. Ф. Семенова. – К. : Знання, 2006. – 350 с
4. М. В. Волосюк, Потенціал морегосподарського комплексу [Електронний ресурс]// – Режим доступу : <http://jnn.nuos.edu.ua/article/viewFile/24566/23227>
5. Савельєва С. Б. Методология организации регионального морехозяйственного комплекса : дисс. д-ра экон. наук : 08.00.05 / С. Б. Савельева. – Мурманск, 2006. – 298 с.
6. Українське Дунайське пароплавство [Електронний ресурс]// - Режим доступу: <http://oaoudp.com.ua/>
7. Филипенко А. О. Пріоритети розвитку морегосподарського комплексу України в умовах глобалізації : аналітична доповідь / А. О. Филипенко, В. В. Барішнікова / За ред. А. О. Филипенко; Регіон. філіал нац. ін-ту стратегіч. досліджень у м. Одесі. – Одеса : Фенікс, 2013. – 168 с.
8. Центр транспортних стратегій [Електронний ресурс] // Флот «Нібулона» - Режим доступу: http://cfts.org.ua/news/2017/02/25/flot_nibulona_popolnilsya_56_sudnom_foto_39227

References:

1. Gogoberidze G. G., the Concept and essence of the marine economic potential of coastal zones and Primorsky territories / G. G. Gogoberidze // problems of modern economy. – 2008. – No. 2. – S. 266-270.
2. Sovereign Patrica development of more operating complex of Ukraine (organization pravov aspect) : monograph / [O. M. CBC, O. P. Podtserkovny, Y. Z., Drapala, V. O. Kutlubay TA IR.] ; for the editorship of O. M. CBC, O. P. Podcherknula. – Kherson : FOP Grin D. S., 2014. – 442 p.
3. Kovalevsky, V. V. Distribution of productive forces and regional economy [Text] : textbook / under the editor ship of V. V. Kovalevsky, A. L. Mikhaylyuk, V. F. Semenov. – K. : Knowledge, 2006. – 350
4. M.V. Volosyuk, Potencial of the Sea-Cosmonaut Complex. - Access mode: <http://jnn.nuos.edu.ua/article/viewFile/24566/23227>
5. Savel'eva S. B. Methodology organization of the regional Maritime complex]. ... d-RA Ekon.Sciences : 08.00.05 / S. B. Savelyev. – Murmansk, 2006. – 298 p.
6. Ukrainian Danube shipping company [Electronicresource] // Modeofaccess: <http://oaoudp.com.ua/>
7. Filipenko A. O. the development of Priorities more operating complex of Ukraine in umovahGlobalSat : analiticaDopod / A. O. Filipenko, V. V. Beresnev / edited by A. O. Filipenko; Region. flal NAT. I n-Tu strategic.dozen M. Odes. – Odessa :Feniks, 2013. – 168 p.
8. Center for transport strategies [Electronic resource] // Fleetof "NIBULON" - Modeofaccess: http://cfts.org.ua/news/2017/02/25/flot_nibulona_popolnilsya_56_sudnom_foto_39227

Ключові слова: потенціал; морегосподарський комплекс; морська діяльність; потенціал морської галузі; програми розвитку; проблеми розвитку; напрями удосконалення.

Ключевые слова: морехозяйственный комплекс; морская деятельность; потенциал морской отрасли; программы развития; направления усовершенствования.

Keywords: maritime complex; maritime activities; the potential of the Maritime industry; program of development; areas of improvement.